

HAMAMELIS MOLLIS OLIV.

DOOR

H. J. VENEMA

De mooiste *Hamamelis* is ongetwijfeld *Hamamelis mollis* OLIV.. Deze is zó algemeen bekend, dat een beschrijving overbodig mag heten. Minder bekend zijn echter haar ontdekkers en de geschiedenis van haar invoer in Europa. Uit de literatuur heb ik voorts enkele gegevens bijeengebracht over haar voorkomen in de natuur. Het ontbreken van behoorlijke afbeeldingen in de Nederlandse tuinbouwliteratuur moge ten slotte de illustratie van dit artikelje met een paar fraaie pentekeningen, vervaardigd door de Heer B. J. VAN TONGEREN, rechtvaardigen.

Hamamelis mollis werd voor het eerst beschreven en afgebeeld door D. OLIVER in HOOKER's *Icones Plantarum*, deel VIII, plaat 1742, 1888. Deze beschrijving is gebaseerd op herbariummateriaal, dat door Dr. AUG. HENRY verzameld was te Patung, in de provincie Hupeh (China). HENRY was de eerste Engelsman, die planten uit Centraal- en West-China naar Groot-Brittannië zond. Deze beroemde reiziger en plantenverzamelaar werd in 1857 geboren in het Graafschap Derry, Ierland. Na medicijnen gestudeerd te hebben, kwam hij in Juni 1881 in dienst van de Keizerlijke Chinese Maritieme Douane in Shanghai. Het jaar daarop werd hij overgeplaatst naar Ichang, een haven aan de Yangtze Kiang, 1000 mijlen van de zee. De omgeving van deze plaats is ongemeen rijk aan planten. Daar begon HENRY in 1885 planten te verzamelen. Hij bekleedde tot 1900 verschillende betrekkingen in China en gebruikte vrijwel al zijn vrije tijd om in de provincies Hupeh, Szechuen en Yunnan te reizen en te botaniseren. Na zijn terugkeer studeerde hij bosbouw in Frankrijk. In samenwerking met HENRY JOHN ELWES verscheen toen het grote, uit 7 delen bestaande werk: *Trees of Great Britain and Ireland* (1906-1913).

Toen de beschrijving van *Hamamelis mollis* door OLIVER in 1888 verscheen, was deze soort op de kwekerijen van de beroemde fa. JAMES VEITCH AND SONS te Chelsea al aanwezig. De planten waren gekweekt uit zaad, door MARIES in 1879 verzameld in Kiangsu (prov. Kiu Kiang), in de buurt van de Yangtze Kiang rivier. Het is onbegrijpelijk, dat deze soort 20 jaar gestaan heeft op de kwekerij te Coombe Wood, zonder de aandacht te trekken. Zij werd daar ontdekt door GEORGE NICHOLSON, toentertijd Curator van de Royal Botanic Gardens te Kew.

In opdracht van de fa. VEITCH heeft CHARLES MARIES van 1877-1879 planten verzameld in Japan en China. Geboren te Stratford-on-Avon, zal de naam van MARIES te allen tijde verbonden blijven aan de invoer van enkele zeer waardevolle planten, die thans onze tuinen sieren. Uit China voerde hij o.m. in de prachtige *Lilium speciosum* THUNB. var. *gloroides* BAKER,

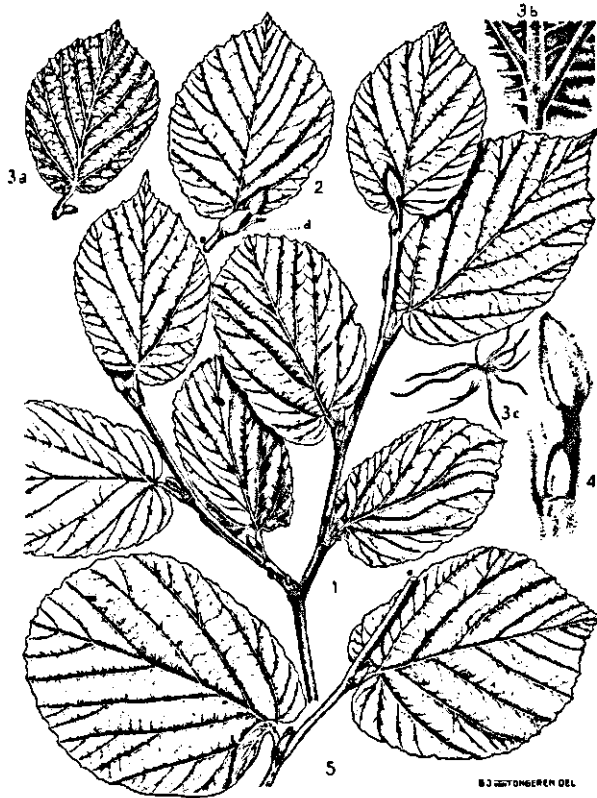

fig. A. *Hamamelis mollis* OLIV.

1. bebladerde tak, 20 juli 1955; 2. bovenzijde van een blad met steunblaadjes (*);
 3. a. onderzijde van een blad, b. vergroot detail onderzijde van een blad met
 sterharen bezet, c. sterhaar; 4. bladknop; 5. kortlot.

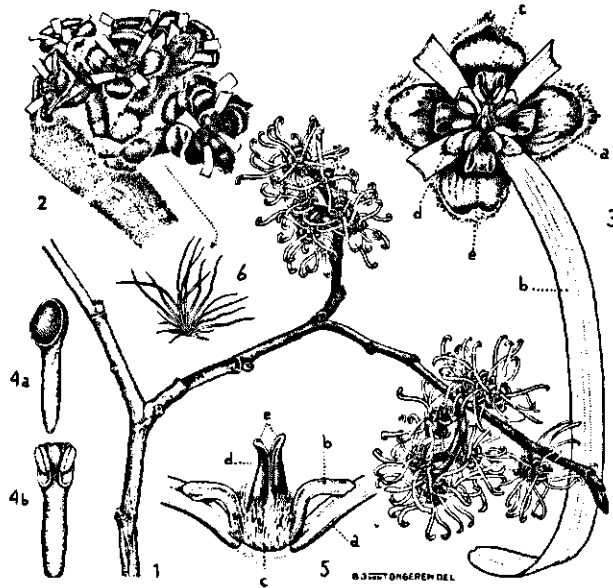

fig. B. *Hamamelis mollis* OLIV.

1. bloeiend takje, 4 februari 1955; 2. bloeiwijze in de oksel van een verwijderd blad; 3. bovenzijde van een bloem; a. kelk, b. kroon, c. fertiele meeldraad, d. steriele meeldraad, e. stamper; 4. fertiele meeldraad; a. met gesloten helmknop, b. met open helmknop; 5. stamper; a. kroonblad, b. steriele meeldraad, c. vruchtbegin-sel, d. stijl, e. stempel; 6. sterhaar.

voorts *Hamamelis mollis* OLIV. en de thans in vrijwel elke huiskamer voorkomende *Primula obconica* HANCE. Van Formosa zond hij naar Engeland o.m. de roodbloeiende *Rhododendron oldhami* MAXIM. en *Lilium formosanum* WALLACE.

Zijn belangrijkste reizen maakte MARIES echter in Japan, dat hij in de lengte en breedte heeft doorkruist. Niet alleen zond hij allerlei planten uit Japanse kwekerijen en tuinen naar zijn vaderland, maar hij voerde ook in *Abies veitchii* LINDL., *Abies mariesii* MAST., *Styrax obassia* S. et Z., *Viburnum tomentosum* THUNB. var. *mariesii* VEITCH, verschillende *Acer*-soorten, *Platycodon grandiflorum* A. DC. var. *mariesii* VEITCH, *Enkianthus campanulatus* NICHOLS., *Rodgersia podophylla* A. GRAY, *Lilium auratum* LINDL. var. *platyphyllum* BAKER, talloze varens enz.. Na het beëindigen van zijn verbintenis met de kwekerijen van VEITCH, vestigde hij zich in 1882 in India, alwaar hij in 1902 overleed.

Hamamelis mollis is een van de weinige ontdekkingen, die MARIES gedaan heeft tijdens een onfortuinlijke reis, gedurende welke hij, door wanbegrip der bevolking omtrent zijn werk, bedreigd en bestolen werd. Ongetwijfeld heeft dit mede geleid tot het geringe succes van deze tocht. In 1902 schonk de fa. VEITCH aan de botanische tuin te Kew enkele planten, waaronder *H. mollis*, welke door haar waren opgekweekt uit het zaad, dat MARIES naar deze firma had gezonden.

Over het voorkomen van *Hamamelis mollis* in de natuur licht WILSON (1913) ons in. Het is een der gewoonste struiken in de bossen van W. Hupeh tussen 1300 en 2500 m. Verder komt zij veelvuldig voor in de bergen van Lushan, in de omgeving van Kiu Kiang, maar men heeft haar nog niet gevonden in W. Szech'uan. Het bloeiseizoen in deze streken is belangrijk later dan bij ons, nl. eind maart en begin april.

De eisen, welke *Hamamelis mollis* op haar natuurlijke standplaats aan de bodem stelt, zijn ons niet bekend. In de *Gardeners Chronicle* van 1934 wordt de vraag gesteld of *Hamamelis mollis* ook groeien wil op kalkgrond. In dit verband is het van belang, wat CLARKE daarover bericht. Zijn ervaring is dat *Hamamelis mollis* op de kalkgrond van Swanley, Kent, ongetwijfeld wil groeien, maar geen bloemen draagt: „so I mulched them with a good dressing of leaf-mould and some sand, working it well down, and thereafter they flowered as freely as on more favourable soils”. Enkele jaren later wordt in hetzelfde tijdschrift de volgende mededeling opgenomen: „*Hamamelis mollis* is not too particular about soil conditions, but it is not fond of lime, and chalk soils are not recommended. A well drained loam suits it ideally. It seems to tolerate the smooky atmosphere of towns and cities extremely well but, nevertheless, it is fond of sunshine”.

Haar gedrag ten opzichte van lage temperaturen is voldoende bekend. Het verdient aanbeveling pas geplante struiken enige beschutting te geven, doch flink groeiende planten kunnen deze beschutting ontberen. Interessant is in dit opzicht het gedrag van de bloemen, die zonder beschadiging enige graden vorst verdragen kunnen. De kroonbladen rollen zich naar binnen op,

om bij stijging van de temperatuur zich dadelijk weer te strekken. Deze eigenschap van de bloemen ten opzichte van lage temperaturen, haar grootte, haar prachtig gele kleur en haar heerlijke geur zijn de belangrijkste factoren waarom het zo'n waardevolle struik is.

Er zijn maar weinig variëteiten van *Hamamelis mollis* bekend. Ik vond genoemd *Hamamelis mollis* var. *pallida* CHITT., waarvan de bloemen duidelijk licht geel gekleurd zijn. De plant is afkomstig uit de tuinen van de Roy. Hort. Soc. te Wisley en werd 12 januari 1932 te Westminster tentoongesteld. Het is mij niet bekend of deze variëteit in ons land in cultuur is. Voorts beschrijft BOOM de var. *brevipetala* met kortere en bredere kroonbladen (1942). De bloemen zijn bovendien iets dieper van tint. Het is echter een bezwaar, dat het blad van het vorig jaar zitten blijft.

ABERCONWAY heeft er op gewezen, dat van *Hamamelis mollis* twee vormen bestaan: één met sterk uitgespreide takken en één met meer omhoog groeiende takken. De eerste bloeit bovendien 14 dagen later, en heeft dieper geel getinte bloemen dan de opgaande vorm. Waarschijnlijk is alleen de eerste vorm in ons land in cultuur. Wat de herkomst van deze vormen betreft, het is niet ondenkbaar, dat ook andere plantenverzamelaars zaden van *Hamamelis mollis* naar Engeland gezonden hebben. Men denkt hierbij natuurlijk aan WILSON, die herbarium-materiaal van deze *Hamamelis* in China verzameld heeft. Maar het is niet bekend of hij ook zaden naar Engeland heeft gezonden.

Nomenclatorisch levert *Hamamelis mollis* geen enkele moeilijkheid. Synoniemen zijn er maar weinig bekend. De door FRANCHET beschreven *Hamamelis virginiana* var. *japonica* is in werkelijkheid *Hamamelis mollis*. Er zullen maar weinig planten zijn die ons zo weinig nomenclatorische perikelen bezorgen!

Het is merkwaardig, zo geruisloos als *Hamamelis mollis* in Nederland verschijnt. We kunnen daarvoor het beste de zeer waardevolle collectie oude prijscouranten van de Bibliotheek der Landbouwhogeschool raadplegen.

De eerste keer dat *Hamamelis mollis* genoemd wordt, is in 1910. Zij wordt in dat jaar zonder enige nadere aanduiding genoemd in de prijscourant van K. WEZELENBURG te Hazerswoude. Hoewel wij hier in Wageningen over een vrij volledige collectie prijscouranten van deze kweker sinds 1881 beschikken, wordt zij niet eerder genoemd.

Het volgend jaar, dus in 1911, komt zij voor in de prijscourant van W. KEESSEN Jr. & Zn. te Aalsmeer. Van deze kwekers bezitten wij een vrij volledige verzameling prijscouranten sinds 1881. In geen dezer wordt *Hamamelis mollis* vóór 1911 genoemd. Het treft ons, op welke sobere wijze daarin deze toverhazelaar aangeboden wordt: „Als vorige (d.i. *Hamamelis japonica*) doch met veel grotere bloemen”. Met geen woord wordt gerept over de grote en fraai gele bloemen, de heerlijke geur en het frisgroene loof, dat aan de bovenzijde veelal glanzend is en in de herfst prachtig geel verkleurd. J. ABBING, Zeist, noemt *Hamamelis mollis* in 1916 in zijn prijs-

courant voor het eerst. Alleen ABBING wijst met enige nadruk op deze *Hamamelis*: „Bladeren 15 cm lang en breed, bloemen levendig geel, groter als die der andere soorten, bloeit Maart-April. Extra!”

Zij ontbreekt in de prijscouranten van de Fa JURRISSSEN te Naarden uit de jaren 1864-1922; evenmin wordt zij genoemd in de prijscouranten uit de jaren 1862-1922 van P. LOOYMANS en ZN te Oudenbosch, om maar een paar kwekers te noemen waarvan men zou vermoeden dat zij toch ongetwijfeld deze soort in cultuur zouden hebben. Wat dus in de prijscouranten van vóór 1920 vermeld wordt is dus wel heel pover!

Ook in Duitsland schijnt *Hamamelis mollis* pas laat bekendheid gevonden te hebben. Ik meen dit te mogen afleiden uit een opmerking van R. KACHE in de Mitt. D.D.G. van 1913: „*Hamamelis mollis* OLIV. ist eine noch neue Einführung aus China.”

Van de bastaard *H. japollis* (*H. japonica* ♂ × *H. mollis* ♀) zijn gedurende de laatste 30 jaren verscheidene exemplaren spontaan ontstaan in de botanische tuin voor Bosbouw te Charlottenlund (Denemarken). Deze bastaard is volgens LANGE (1953) in alle delen groter dan de ouders, bloeit iets eerder of gelijk met deze ouders en heeft evenzeer welriekende bloemen. De grootste bloemen heeft de cultivar 'Nina' (kroonbladeren $2\frac{1}{2}$ -2,7 cm lang) in rijk-bloeiende bundels geplaatst.

Wageningen,

Laboratorium voor Plantensystematiek en -geografie.